

Vyhodnocení realizačního projektu záchranného programu hnědáka osikového (*Euphydryas maturna*) v ČR v roce 2022

V následujícím textu jsou uvedeny aktivity (kurzívou), které byly naplánovány k realizaci v roce 2021 a způsob jejich realizace. Číslování jednotlivých kapitol respektuje členění textu záchranného programu (ZP). Koordinátorem ZP pro hnědáka osikového byl v roce 2022 Mgr. Václav John, realizaci ZP dále zajišťovali Ing. Jaroslav Pipek (RP Střední Čechy), Mgr. Irena Formanová (RP SCHKO Kokořínsko) a Ing. Klára Herzogová (RP SCHKO Poodří). Na realizaci opatření se podíleli jednak vlastníci lokality (firma Kinský dal Borgo a. s.), či jimi najaté subjekty, dále také Společnost na ochranu motýlů (realizace monitoringu) a Miloš Andres (realizace záchranného chovu).

3.1 Péče o biotop

Realizační projekt:

3.1.1 Prvotní lesnické zásahy na lokalitách výskytu druhu

a

3.1.2 Opatření střednědobá - do konce platnosti následujícího LHP (do roku 2025)

V PR Dománovický les je v plánu v rámci Dohody o péči o PR a EVL Dománovický les kosení v porostní skupině (PSK) 2E4a/1 s cílem navýšit nabídku zdrojů nektaru a potlačit šířící se třtinu.

Dále plánujeme zvýšit nabídku zdrojů nektaru v PSK 1B1 na ploše cca 0,4 ha (kosení, shrabání a odvoz biomasy), v PSK 1E4a/1 na ploše cca 0,1 ha (totéž), na obou plochách dosadba jasanů a ptačích zobů a jejich ochrana formou menších dřevěných oplocenek.

Pokud se podaří získat souhlas vlastníka, budou realizovány zásahy i na nedaleké lokalitě Kozí hůra (prořezávky spojené s uvolněním perspektivních jasanů a dosadba jasanů na vhodné paseky).

3.1.6 Realizace managementu na lokalitách vhodných pro repatriaci druhu

V NPR Libický luh je plánována pravidelná seč v prostoru mrtvého ramene. Dále je plánována výstavba menší oplocenky spojená s dosadbou sazenic jasanů. Seč se realizuje především proto, aby zůstal zachován bylinný podrost s hojným výskytem druhů, které housenky hnědáka využívají jako jarní živné rostliny. Dosadba dalších jasanů je nutná s ohledem na to, že dochází k masivnímu odumírání jasanů na nekrózu způsobenou houbou *Hymenoscyphus fraxineus* (=Chalara fraxinea).

Realizace:

Kosení v porostní skupině 2E4/a1 realizované v rámci Dohody o péči o pozemky v PR a EVL Dománovický les proběhlo dle plánu. Z důvodu zpoždění finančního programu NPO-POPFK v roce 2022 nebylo možné realizovat opatření v Dománovickém lese a na Kozí hůře do konce roku 2022. Opatření byla schválena a jejich realizace je plánována na první polovinu roku 2023, konkrétně se na obou lokalitách jedná o prořezávky za účelem uvolnění perspektivních jasanů, dosadbu mladých jasanů a tvorbu oplocenek na jejich ochranu.

V NPR Libický luh proběhla pravidelná seč v prostoru mrtvého ramene. Datum bylo opět vybráno tak, aby seč nepostihla housenky ukryté v podrostu, případně kukly, proto nebylo možné seč realizovat v termínu před koncem května, ani v termínu po konci července. Cílem seče je dosáhnout postupné redukce kopřiv a podpořit naopak kvetoucí druhy bylin. Na podzim 2022 proběhla na lokalitě výsadba mladých jasanů chráněných formou menší oplocenky, a to v prostoru mrtvého ramene.

3.2 Péče o druh

Realizační projekt:

3.2.1 Repatriace na vybrané lokality

V letošním roce bude hlavní důraz kladen na reintrodukci v PR Dománovický les, kde po populačním kolapsu v roce 2019 a následném pokračujícím propadu v roce 2020 již nebylo zjištěno žádné larvální hnízdo, populace tedy buď zanikla, nebo je na hranici pozorovatelnosti.

Druhým rokem bude pokračovat reintrodukce v PP Žiželický les, kde bylo v roce 2021 ve dvou termínech vypuštěno více než 6000 housenek. Naopak v tomto roce není plánován výsadek v NPR Libický luh, kde byly vypouštěny housenky v letech 2018-2021, a to z toho důvodu, že populace se zde každoročně pohybuje v počtu okolo 15-25 larválních hnízd a je potřeba zjistit, zda se tento počet udrží i bez jarního výsadku housenek.

Realizace:

Na začátku roku 2022 byla orgánem ochrany přírody, kterým je Středočeský kraj udělen souhlas s vypouštěním hnědásků v PR Dománovický les. V Dománovickém lese byly vypuštěny housenky dne 21. 3. 2022 (3 600 kusů) a dne 31. 3. 2022 (2 200 kusů). V Žiželickém lese bylo vypuštěno celkem 800 housenek, a to dnes 21. 3. 2022. Výsadek v NPR Libický luh v tomto roce dle plánu neproběhl.

3.3 Monitoring

Realizační projekt:

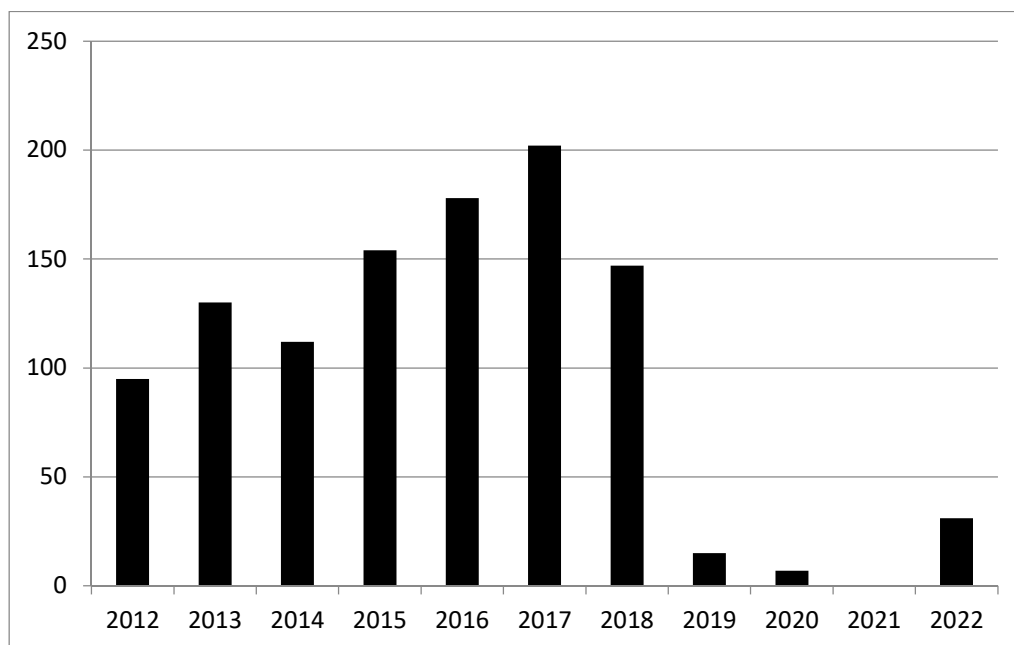
3.3.1 Monitoring larev a 3.3.2 Monitoring imag

Na letošní rok je plánován pravidelný monitoring v PR Dománovický les (monitoring imag a monitoring larválních hnízd) podle metodiky použité v předchozích letech, současně bude pokračovat loni započatý monitoring v NPR Libický luh (pouze monitoring hnízd) a monitoring nově zjištěné populace u Frýdku-Místku (monitoring larválních hnízd i imag). Nově je plánován podrobný monitoring larválních hnízd i v PP Žiželický les (pokud se na tuto činnost podaří sehnat zhotovitele).

Realizace

Vývoj v Dománovicích byl dlouhodobě příznivý, kontinuální nárůst trval až do roku 2017; rok 2018 byl posledním rokem, kdy byly početní stavy dobré (nalezeno 147 larválních hnízd). Bohužel kvůli souběhu několika klimatických extrémů a gradace larválních parazitů došlo mezi roky 2018/2019

k nevídanému, 90% propadu velikosti populace. Následovaly bohužel klimatické extrémny, a to jak v roce 2019 (mimořádné dubnové mrazy), tak i v roce 2020 (lokální povodeň). V roce 2021 již nebylo nalezeno žádné hnízdo. Proto bylo přistoupeno k reintrodukcii a následně během července a srpna bylo zjištěno celkem 31 hnízd housenek. Rozmístění larválních hnízd z velké části kopírovalo umístění hnízd v letech před populačním propadem.

Obr. 1 – Počet zjištěných larválních hnízd v PR Dománovický les v letech 2012-2022.

V NPR Libický luh bylo zjištěné jediné hnízdo housenek. Tím se jasně ukazuje, že současná osídlená plocha je nedostatečně velká byť jen z hlediska krátkodobého přežití druhu a je nezbytné dosáhnout jejího výrazného zvětšení. Za hlavní problém považujeme především nedostatek nektaru na lokalitě a zpoždění některých opatření, které měly být realizovány již před několika lety (např. smýcení smrkového porostu při severním okraji mrtvého ramene).

Ani v PP Žiželický les nelze mluvit o příznivém stavu. Bylo zjištěno celkem 9 hnízd housenek a v době letu byli na několika místech pozorováni motýli. V Žiželickém lese přitom problém s nedostatkem nektaru neexistuje, z tohoto hlediska je situace podobně příznivá jako v sousedním Dománovickém lese. I stav biotopů na velké části Žiželického lesa je velmi podobný situaci v Dománovickém lese a historické stavy hnědáka na této lokalitě byly také výrazně vyšší. Důvod takto nízkých počtů zatím nelze uspokojivě vysvětlit.

V současné době je nejsilnější populací tohoto druhu v České republice populace u obce Dobrá u Frýdku-Místku. V roce 2022 bylo na této plošně poměrně malé lokalitě zjištěno 136 larválních hnízd (v předchozím roce to bylo 60 hnízd), což je výrazný nárůst a tento počet se blíží populačnímu vrcholu v Dománovickém lese. 136 hnízd však bylo lokalizováno na pouhých 66 stromech, populace je tedy nyní nasycena a zřejmě nemá prostory, kam by se dále mohla šířit.

3.5 Výchova a osvěta

Realizační projekt:

3.5.1 Místní obyvatelé a širší veřejnost

V roce 2022 plánujeme publikování článku, který bude shrnovat 10 let trvání záchranného programu a perspektivu do budoucna. Optimální je publikace v časopise Ochrana přírody, případně Živa.

Realizace:

Sepsání článku bylo o rok odloženo, protože pro vyhodnocení záchranného programu budou důležité poznatky z genetické studie, která bude dokončena v březnu 2023.

3.6 Ostatní opatření

Realizační projekt:

3.6.1 Aktivní spolupráce s vlastníky

Opatření v PR Dománovický les probíhají v rámci Dohody o péči o pozemky v PR a EVL Dománovický les, uzavřené mezi AOPK ČR, spol. Kinský dal Borgo a. s. a Středočeský krajem do roku 2025. V rámci této dohody jsou každoročně plánované schůzky, kde se hodnotí postup projektu. Kromě toho je v letošním roce potřeba zorganizovat jednání se zástupci Lesů České republiky ohledně managementu v NPR Libický luh, kde pomalu bude končit stávající plán péče. Dále je potřeba využít iniciativu obce Radovesnice II, která má zájem na vytvoření biopásu spojujícího Žiželický les a Dománovický les, což by bylo optimální navrhnout s ohledem na usnadnění migrace hnědásků mezi oběma lokalitami (výsadba živých rostlin a zdrojů nektaru).

Realizace:

Pravidelné setkání s vlastníkem lokality proběhlo dne 21. 6. 2022, na setkání byl řešen aktuální stav populace a zásahy plánované v rámci Dohody o péči o pozemky v PR a EVL Dománovický les. Tyto zásahy proběhly v roce 2022 dle plánu.

Jiné

Realizační projekt:

Na začátku roku 2022 proběhne pravidelné setkání realizačního týmu k ZP pro hnědásku osikového.

Realizace:

Pravidelné setkání proběhlo podle plánu dne 28. 2. 2022 ve složení Mgr. Václav John (AOPK ČR; koordinátor ZP), Ing. Jaroslav Pipek, Ing. Alois Pavlíčko, Ph. D., Ing. Klára Herzogová, Ing. Radek Hejda, Mgr. Irena Formanová, Ing. Slavomír Valda, DiS. (všichni AOPK), doc. Mgr. Vladimír Vrabec, Ph.D. a Veronika Rybová (oba Společnost pro ochranu motýlů), Miloš Andres (ZO ČSOP Jaro Jaroměř), doc. Martin Konvička, Ph. D. (Entomologický ústav AV ČR) a RNDr. Jana Fuglíková (Ministerstvo životního prostředí). Setkání se z důvodu onemocnění koordinátora uskutečnilo on-line.

Shrnutí realizace ZP v roce 2022:

V roce 2022 byla zahájena reintrodukce v PR Dománovický les, kde bylo následně zjištěno 31 hnízd housenek, což je na první rok reintrodukce poměrně příznivý výsledek. Populační stav na zbývajících dvou lokalitách v Polabí, NPR Libický luh a PP Žiželický les je nepříznivý, přes posilující výsadek bylo v Žiželickém lese zjištěno pouhých 9 larválních hnízd, což je sice víc než v roce 2021, přesto daleko za očekáváním. V Libickém luhu bylo zjištěno jediné larvální hnízdo. Nejsilnější populací je tak v posledních dvou letech populace vyskytující se v listnatém lese u obce Dobrá na Frýdecko-Místecku. Vzhledem ke špatné situaci v Polabí byla zadána genetická studie, jejímž cílem bude zjistit, k jaké ztrátě genetické variability došlo a navrhnout způsoby, jak situaci vyřešit. Výsledky studie budou dodány v roce 2023.